

Шочмо эл, порылык да чын верч!

Будь готов!

33-шо (3577) №,
2022 ий 19 август,
кугарня.

Ямде лий

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

0+

Жап шапашым ямдылаш

Пагалыме
лудшына-влак,
кугарня24.рф
сайтыште
«Кевыт» ужа-
шыште «Ямде
лийым» онлайн
налын кертыда.

Август – пакчасаска ден емыжсаскалан поян тылзе. Йоча-влак ача-авашт дене пырля нуным кенез мучко ончен куштеныт. Кияр, кабачок йырагыште «сӧснаигыла» койын кият, помидор шӱдыр гай торашке волгалтеш. Емыж-саска шукертак кӱн, ятыр вондер пустангын шуктен. Шыже лишемеш. Телылан шапашым ямдылаш жап толын шуын. Ӱдыр-рвезе-влак (снимкыште) ача-аваштлан вареньым, компотым шолташ, киярым, помидорым шинчалташ полшат. Теве У Торъял посёлко гыч Аня Егошина вишным лынг поген. Аважлан банкылашке опташ полша. У Торъял район Тушнур ял гыч Дима Самарцев помидор банкым петыраш ямдылалтын. Звенигово район Красногорский посёлко гыч Ксения Иванован киярже-влак банкылаште шукертак шыргыж кият. Кенез мемнам пукша. Тудын поянлыкше дене пайдаланен веле моштыман.

Х.АЛЕКСАНДРОВА.

Еш архивла гыч налме фото-влак.

Кугезе йўла курымаш

И.Речкинын фотожо.

13 августышто Килемар район Арде селаште «Кугезе мланде» всероссийский фольклор да этнографий фестиваль-форум эртаралтын. Пайремышке Марий Эл, Татарстан, Чуваш республикла, Угарман, Виче кундемла, Ямал-

Э.Сапаев
лүмеш Марий кугужаныш опер да балет академический театрын артистше-влак «Акпатыр» икымше марий оперым кав а йымалне ончыктеныт.

Ненец автоном округ да моло регион гыч кум тўжем утла уна погынен. Кугыен-влак коклаште самырык тукумым ужаш куанле лийын (**снимкыште**). Мастер ен-влакын кидпаша ярмингашт поянлыкше дене ойыртемаптын. Спорт, мурымо, куштымо, модыш площадке-влак пашам ыштеныт. Кумылан-шамыч куымо станыште мастарлыкштым тергеныт, ненчен, кўнчылаш шўдырен онченит.

Л.НИКОЛАЕВА ямдылен.

Историйым шергалына

1943 ий 23 августышто Курск кредалмаш мучашлалтын. Ты кредалмаште совет войскан сенымашыже Кугу Ачамланде сарлан тура савыртышым ыштен.

Тылеч вара Йошкар Армий чумыр фронт мучко наступленийым тїналын. 23 августышто Россияште Воин чап кече палемдалтеш.

22 август – Россия кугужаныш тистын кечыже.

300 ий ончыч, XVII-XVIII курымла коклаште, икымше гана лойгалтын. 1705 ийыште Пётр I кугужан кўштымьж почеш ужалкалыше корабляште кум тўсан тистым нўлталыныт.

Школьник-влакын россиясе толкынышт ты кечылан пўлеклалтше «**День флага с РДШ**» мероприятийым да «**Три цвета – одна страна**» всероссийский акцияым эрара.

Тушко туныктышо, йоча да ача-ава-влак ушнен кертыт. Тидлан **рдш.рф** сайтыште регистрацийым эртыман. Акций **22 август марте** шуйна.

Россиясе увер

10-17 ияш ўдыр-рвезе-влак, «**Глаголица**» тўнямбал сылнымут конкурсышто мастарлыкдам тергыза. Произведенийым кечмогай жанр дене возыза да **19 сентябрь марте** колтыза.

Поро кумылым ончыктышо отряд-влакым «**Технология добра**» всероссийский конкурсышко ушнаш ўжыт. Янлыклан, шкет илыше шонгыенлан, тулык икшывылан полшымо да моло поро паша дене палдарыман. Командыште 8-18 ияш 4-15 ен лийшаш. Тўрыс увер – **edu.gov.ru** сайтыште.

Кажне кумылан ен «**Оригинальный персонаж**» тўнямбал конкурсышко ушнен кертеш. Иктаж-могай персонажым шонен луктын сўретлыман да **12 сентябрь марте** колтыман. Уверым **medibang.com** сайтыште ончыман.

Марий Элысе увер

26 августышто Йошкар-Олашке «**Сенгымаш поезд**» толеш. Тиде ик вергыч вес верыш куснылшо тоштер. Лидия лўман аудиогид экскурсийым яра эрара. Тидлан, **поездпобеды.рф** сайтышке пурен, йодмашым ончылгоч пуыман.

Эрла Йошкар-Оласе Национальный тўс сымыктыш галереяште **Почмо омса кече** эртаралтеш. 13-16 шагатлан «**Акварель времени**» ончерым ужаш, усталык студий-влак дене палыме лияш лиеш. Кумылан-шамыч мастер-классышке ушнен кертыт.

«**Молодые дарования России**» всероссийский конкурсым иктешленыт. Йошкар-Оласе 6-шо номеран йоча сымыктыш школын тунемшыже **Владлена Иванова** скрипке дене шоктымыж дене сенгыше-влак радамыш лектын.

«Кугу перемене» – кугу йён

9-14 августышто Мордовий Республикысе Саранск олаште «Большая перемена» всероссийский конкурсын полуфиналже эртаралтын. Тушко 8-10-шо класслаште тунемше тўжем утла ўдыр-рвезе ушнен. Кажне кече мероприятийлан, вашлий-машлан поян лийын. Йоча-влак «Вертушка общения» деловой модышышто икте-весешт дене кылым муын мошташ, кутыраш тунемыныт. Кейслан чын вашмутым кычалыныт, тўрлў теме почеш чон почын кутыренит. Экскурсий дене тўрлў вере коштыныт, мордва калыкын тўвыраж нерген пален налыныт.

Полуфиналист-влак коклаште Морко район Корка-тово лицей гыч Аделя Герасимова, Валерия Саина, Анастасия Петрова да Эдуард Кузьмин лийыныт (**снимкыште**). Тидын нерген Аделя дене мутланышна.

Тений конкурсышко ныл миллион наре тунемше ушнен.

Фотом лицейын архивше гыч налме.

– Конкурс нерген тунуктышем Валентина Николаевна Васильевалан кўра пален налынам. Полуфиналышке логалаш маньын, кужу корным эртенна. Икымше йўжыныште шкенан нерген эссем возенна, видеовизиткым ямдыленна, тестым ыштенна. Вара команде дене таҥасенна. Кейслан вашмутым пуэнна, проектым возенна. Мый «Музейный десант» направлени-

йым ойырен налынам. Проектом «Музей Казакова+мы = сохранение истории малой Родины» маналтеш. Тиде моткоч оҗай да кўлешан теме, шонем. Тыгодым, тўрлў материал дене пашам ыштышыла, шуко ум пален налат. Валентина Николаевналан таум ойлем. «Кугу перемене» вияҥаш кугу йўным пуэн, – ойла чолга ўдыр.

Х.АЛЕКСАНДРОВА ямдылен.

Палаш онгай

➔ Руш йылмыште «о» буква чўккыдын кучылтапеш, эн шагал – «ъ» знак.

➔ Руш йылмыште «й» буква гыч тўналше 74 мут уло.

➔ «Ф» буквам йот йылме гыч пурышо шомаклаште вашлияш лиеш.

Поро шарнымаш

Кенеж каникул тўвыргын эрта. Йыранлаште шўкшудым сомылена, вўдым шавена. Емыж-саска, пакчасаска лыпшочыныт. Компотым шолтенна, вареным ыштенна, помидор ден киярым шинчалтенна.

Канашат жапым муына. Кама энер серыште верланыше каные верышке миенна (**снимкыште**). Тыгыде кўжў мынар, ошмаже могай мотор! Шер теммешке йўштылына, кечыште капнам кўктенна. Мўнгў толмо годым авиаций шоум онченна. Поро шарнымаш чоныштем кужу жап илаш тўналеш.

Марина СТЕПАНОВА.
Волжский, Упшер.

Фотом еш архив гыч налме.

Робот тўняште

«Родник» клубысо йолташ да ача-ава-влак дене пырля робот-шамыч ончерышке миенна. Мый 3D шинчалык полшымо дене пуйто пўрт ўмбалне чонештылынам, акул дене пырля вўд йымалне ийынам. Изи машинашке шинчын, очким чиен, рулым пўтыренам. Чынже денак кудалмыла чучын. Эсогыл Эйнштейным ужынна, ўшанеда? Тудо чылт илышыла койын: шинчажым тарватен, умшажым почын кутырен. Мыланем эн чот мастер-класс келшен. Тушто ме тўрлў тўсан 3D ручка дене сўретым чиялтенна. Икманащ, икмынар шагатлан робот тўняшке логалына.

Алина СУББОТИНА.
2-шо №-ан
Морко школ.

Чавайн

Тукым ылына

– Ираида Аркадьевна, сылнымут тўнйашке икымше ошкылым кунам ыштенда?

– Морко кандашиаш школышто тунемме годым возаш тўналынам. Марий йылмым туныктышо Елизавета Петровна Семёнова возаш кумылан ден. Изирак ойлы-машем, ныл корнан почеламутем-влак пырдыжгазетеш савыкталтыныт. Кугурак лиймеке, Өтөгөн тукымемым шымлаш кумыл лектын. Ятыр статьям серенам, нуно тўрлө газет ден журналыште савыкталтыныт. «Ямде лий» газетышкат колтенам. Марий Элын калык серызыже Юрий Галютин-Ялзак тукым изам лиеш. Тудо кугу шўкалтышым ыштен. Юрий Иванович ятыр пайдале ой-

Сылнымут паша курымашлык

Марий сылнымутын вийже кугу. Тудлан шўман улмо эсогыл тукым гыч тукымыш кусна. Букетовмыт ешыштат тыгак. Кумдан палыме Сайн эрге Сайгелде тукым гыч уста поэт Аркадий Букетовын ўдыржө Ираида Букетова-Алвий (снимкыште) ачажын корныжым тошка. Кум книгам савыктен луктын. Пытартышыже, «Вспомним свои корни», ош тўням шўкерте огыл ужын.

Фотом еш архив гыч налме.

канашым пуэн.

– Тугеже родо-тукымым шымлаш тўналмыда сылны-мутьышко корным почын?

– Туге. Мый шкешотан шымлыме пашам эргаренам. Тидлан ачам илымыж годым кумылан ден. Тудын илыш корныжо, усталык пашаж гыч тўналынам. Архивышке пашашке коштмо семын кажне кечын вашкенам. Родо-тукымемым илыме верлашке коштынам але интернет дене кылым ыштенам. Фото-влакым погенам, палыме лийынам. XVI курым марте тукымвожемым шымленам. Уверым чумырымеке, моторын да чын возаш кўлын. Тыге пером эркин-эркин пўсемын.

– Кызыт ойлымашым,

йомакым чолган возеда.

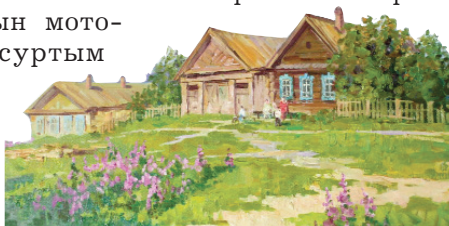
– Анюта ўдыремын изи улмыж годым, урем дене ошкылшыла, тўрлө онай сўретым шекланаш йўратена. Корнышто вашлиялтше шукш-копшагтым, пушенге ден вондерын илышыштым эскерена. Уремыштак йомак ушеш возалтын манаш лиеш. Тунам рушла серенам гын, кызыт марлат возем. Ужава ден Колятул, мотор Вуверкува нерген шўкерте огыл серенам. «Сказочный город» руш йомакем «Сказки народов России» книгаште савыкталтын. Тиде мыланем кугу куан да пиал. Ойлымашым тўрлө темылан марла да рушла возем. Сылнымут паша курымашлык, шонем.

Х.АЛЕКСАНДРОВА мутланен.

Шочмо ялем

Ермучаш ялем Параньга районын ик эн сўрал кундемшытыже верланен. Садеран ялем покшеч энгер йоген эрта. Шочмо кундемна кажне ийын моторештеш, уэмеш. Шуко у суртым чонат. Калык икте-весеылан полшен ила. Кеч-могай пашам рўж ышта. Шочмо кундемем дене кугешнем.

Рома СМЕРНОВ.

Шуко возо

Сылнымутчо, тылат ойлынем Чон гыч лекше

эн поро мутемым.

Кулжо тудын ынем лий, ынем –

Пөлеклем тыланда мургорнемым.

Лий шыма тый, эн мунло, ушан,

Кумылетым ит волто арам. Чоньштет тек ила ший ўшан, Ынже ўшт ош-чал тельн поран.

Толжо муза эрдене, кастен, Котомкаш ший ручкажым пыштен.

Кольшт тудын шомакшым, моштен,

Возо шуко куан, пиал ден. **Аня ПРОХОРОВА.**

1-ше номеран Шернур школ.

Илышлан тунемына

Марий сылнымут урокышто кинде нерген шуко произведенийым лудынна. Ю.Артамоновын «Киндет перкан лийже!» повестьыштыже пасу пашам чылан куанен, ўчашен-ўчашен ыштат. Шурным рўж поген налмеке, сай лектышлан куанат. **В.Абукаев-Эм-**

гакын «Кинде шултыш» ойлымашыштыже Семон лўман рвезын киндым чот аклымыжым раш ужына. Сылнымутан произведений-влакым лудын, чын илаш, сай ден осалым ойыраш, шкем сайын кучаш тунемына.

Кирилл СЕРГЕЕВ.

Морко, Шўргыял.

Иле, марий йылмына!

Шочмо йылмем – марий йылме. Каласыме икымше шомакем марла йонген: «Авай!» Шочмо йылмым сайын палет гын, школышто тунемаш куштылгырак. Марий Эл радио дене марий передаче-влак кечыгут йонгат. Колышташ веле кумылет лийже. Марий книга-влакым савыктат. Лудаш веле ит өркане. «Ямде лий» газетым кидышке налаMAT, икмынар шагат дене лудын шинчен кертам.

Мый марла мураш, кушташ йоратем. Сылне марий сем чоным савыра, кумылым нолта. Вес элышке каем гынат, уремыште марла шергылтарен мураш ом вожыл. Иле, шочмо марий йылмына!

Советский, Кельмаксола.

«Пинь-Пинь ден Зинь-Зинь» произведе- дений почеш тест:

1. «Пинь-Пинь ден Зинь-Зинь» произведенийым могай жанр дене возымо?

- А) Йомак-повесть.
- Б) Ойлымаш.
- В) Легенде.

2. Пинь-Пинь ден Зинь-Зинь мо улыт?

- А) Корак.
- Б) Шырчык.
- В) Киса.

3. Нуно кушто иленит?

- А) Чодыраште. Б) Ялыште. В) Олыкышто.

4. Телым шужымаш деч көмыт утаренит?

- А) Йоча-влак. Б) Кугыен-шамыч. В) Кочкышым шке муынит.

5. Кайык-влак шукшым кушто пытаренит?

- А) Колхоз садыште. Б) Школ садыште.
- В) Орчөмөй кочан садыштыже.

Марий серызе А.Ф.Фёдоровын шочмыжлан 18 августышто 90 ий темын.

Чапле лүмгече дене шокшын саламлена. Тазалыкым, ласка шонгылыкым, пиалым, кужу ймырым тыланена.

В.СМИРНОВ ямдылен.

Юля ЯГОДАРОВА.

Изи да чолга

Марсель Иванов (снимкыште) Морко посёлкысо 5-ше номеран йоча-садыш коштеш. Кум ияш веле гынат, мастарлыкшым районкысо тўрлө конкурсышто ончыкта. Йоча-садыште эртаралтше кажне пайремыш куанен ушна. «Зимушка хрустальная», 8 Мартлан, Сенымаш кечылан пөлеклалтше конкурслаште почеламутым сылнын лудмо дене икымше верым сенен налын. Шукерте огыл Марсель икымше гана кугу сценыш лектын.

– Марсель марла сайын мутлана. Сандене почеламутым куштылгын да писын тунемеш. «Колумб лудмаш» регион-влак кокласе сылнымут пайрем кугу ошкыл лийын. Тушто рвезе «Йоча ден кече» почеламутым лудын, – оила воспитатель С.В.Емельянова.

Е.ИВАНОВА.

Авторын фотожо.

Герой-влак могай произведений гыч улыт, шарналтыза да ушыза.

Элыксан	Я.Ялкайн «Андрей Толкын»
Павка	К.Коршунов «Аксар ден Юлавий»
Алкай	В.Иванов «Вүдшө келге, серже тура»
Микуш	Г.Матюковский «Петю»
Курай	Н.Лекайн «Шөртнө падыраш»

Усталык памаш

Йоратем ший

Морко велым – Тыште шочын-кушкынам. Эн мотор лач тыште теле, Кенжежат чевер, чынак.

Пүялен талант памашым Ок керт нигунам ниго. Шарнена Сергей Чавайным, «Отыжым» ок пале кө?!

Леонид АНДРЕЕВ.

Морко посёлко.

Чон шепка

Шочмо вер – чон шепка. Тудо кече гай шокшо, ава гай поро. Кажнылан – шкенжын: шўшпыклан – ош куэр, шордо презылан – чодыра, мыланна – ача-аван сурт-печышт.

Шочмо кундемыште ме икымше ошкылым ыштена, «ава» шомакым икымше гана пелештена, школышко каена. Кеч-кушто тораште илаш тўналына гынат, шочмо ялын сылне пўртўсшым, ача-авам, родо-тукымым, пошкудо, йолташ-влакым нигунам огына мондо. Шочмо верыш пёртылмеке, ялна чоннам вўчка, кумылнам нолта. Йоратыза шочмо ялдам.

Иван ФЁДОРОВ.
Морко, Эгерсола.

Тамле ЭҢЫЖ

ЭҢЫЖЫН ПЕШ ТАМЛЕ ПУШ,
АҢЫРГА ЭСОГЫЛ УШ.
НАЛЫНА ИЗИ ВЕДРАМ,
ТЕМЕНА ВАШКЕ ТҮШКАН.

ЫШТЕНА ПЫРЛЯ КОМПОТЫМ,
ОГЫНА МАН: «ОК КҮЛ, ОГЫМ».
ТЕЛЫМ ТУТЛО СИЙ ЛИЕШ,
ВИТАМИН ЭРЕ КҮЛЕШ.

Аня АНДРЕЕВА.

Кужэгер, Тошто Йүледүр.

19 август – Олма спас.

Мүян олма

Тидлан кўлыт:
олма, мүй, үмбал.

Изи озавате
Олман томжым корандыза. Тудым формышко але фольгашке шындыза. Олма көргышкө мүйым пыштыза.

Пушкыдеммешкыже, духовкышто 30-40 минут кўктыза. Ямде олмаш үмбалым йыген кочса. Тутло. Перкан лийже!

Фотом еш архив гыч налме.

Поян пасу

Авам дек пашашкыже шукерте огыл мийышым (снимкыште). Пасушто момгына шым уж?! Шурно кушкеш, кукурузат, пурсат улыт. Ужар «шер-влакым» шер теммешке кочкым.

Мөнгө нангаяш пел пакет наре погышым. Тудо тутло да пайдале, а пасу пеш поян.

Карина УДАЛОВА.

Медведево, Руэм.

Тлуныктышо, арнясе чыла кечым кучылтын, йоча-влаклан сочиненийым возаш пуэн. Ванюш тыге серен: «Ачам рушарнян колым кучен. Колжо тугай чот кугу-у! Метудым шочмын, кушкыжмын, вйргечын, изарнян, кугарнян кочкынна. Шуматкечыланат изиш кодын».

Англичан йылме урок кая. Тлуныктышо Мику деч йодеш:

– «Лудаш» англичанла кузе лиеш?

– Руш йылмысе семынак: книга м кидыш налаш, почаш, мут-влакым лудаш.

Пүкш гай шемшоптыр

Шемшоптырын кажне укшыжо, парчалажым рүзалтен, «Мыйым пого» маншыла вуйжым савалта. Кум шоптырвондым йыклык погышымат (снимкыште), виса дене висалтен, чылаже 6 килограмм лиймым пален налым. Ик шоптырвондо гыч – 2 килограмм. А пакчаште тыгай вондынаже – 26! Шоптыр-нан сортшо сай, кугытшо дене чодыра пүкшым ушештара. Вондынаже-влак эше самырык улыт шол. Сандене саскам лын пуат. Такшым шоптырвондым лу ий гыч уэмдыман.

Тений шемшоптыр гыч вареным ятыр шолтышна, компотым ыштышна, кылмыкташ оптышна, ужаленат колтышна. Ида өркәне, шындыза шемшоптырым. Пайдаже мыняре!

Даша СОШИНА.

Морко, Купсола.

«Ямде лий» 2022 ий 19 август

Фотом еш архив гыч налме.

Чодыра үмбалне тўтыра шога – понго лектеш.

Кўдырчан йўр деч вара понго сайын шочеш.

Калык пале-влак.

А. Житковский

ПОСАДИТЬ ДЕРЕВО 12+

Шутка в одном действии

25 августа 18:00

Театр Шкетана

Реклама.

«Ямде лий» газет
Тўн редактор
Л.Н.ГРИГОРЬЕВА.
Индекс: П4696.
Тираж 1550 экз. Заказ
Формат – А-4-8.

https://vk.com/yamde_lii
<https://ok.ru/yamdelii>
E-mail: yamde_lii@mari-el.ru
(документ кагазлан),
yamde_lii@mail.ru
(автор-влаклан)
Сайтын адресше: yamdelii.rf

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК: Мари́й Эл Республикысе культу́р, печать да калык-влакын пашашт шотышто министерстве, «Кугарня» газет» кугыжаныш унитарный казна предприятий.

Газетым редакцийыште погымо да верстатлыме, «Мари́й Эл Республикысе Правительствын типографийже» ООО-што ямде оригинал-макет гыч савыктыме. Типографийын адресше: 424000, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Газетым Кыл, информационный технологий да массовый коммуникаций сферым эскериме шотышто федеральный службын Юл кундем федеральный округысо управленийыштыже регистрироватлыме.
Номер – ПИ № ТУ52-01335,
2021 ий 29 сентябрьыште пуымо.

0+

Печатьыш пуымо жап –
14-00,
фактически – 13-00

Авторын да редакцийын шонымышт тўрлө лийын кертыт. Серыш-влак мөнгеш огыт колталт.
Ак – кутырен келшыме почеш.

Редакцийын да издательнын адресше:
424006, Йошкар-Ола, СССР Вооружённый Вийын 70-ше идалькше урем, 20-шо пёрт.
Тел. 8(8362) 45-22-82(факс)

Конкурс

Йўлам арале – тўвырам пойдаре

Параньга район Матародо школын тунемшыже-влак — туныктышо А.В.Морозова дене.

Юля ЯГОДАРОВА. Советский, Кельмаксола.

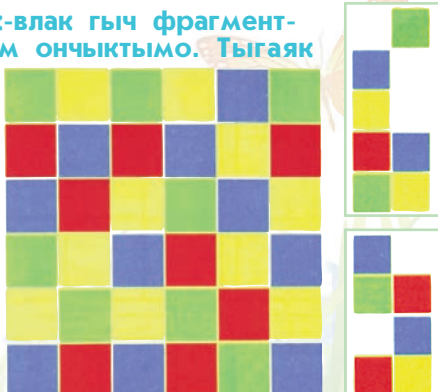

Аня ЯКАЕВА ден Алиса ТОКТАРОВА. Йошкар-Ола.

Пакчасаска-влакын шудыштым муза.

Кубик-влак гыч фрагмент-шамычым ончыктымо. Тыгаяк сўрет-влакым кажне шўрыныштў кычалза.

Ик шырпым верже дене вашталтен, ныл кубик гыч кумытым ыштыза.

Пример-влакым шотлыза да сўретым вашмут-шамыч дене келыштарен чиялтыза.

Интернетесе сўрет-влакым кучылтмо.